

HANEHALKI FİNANSAL OKURYAZARLIK DURUMUNUN FİNANSAL DAVRANIŞ BİÇİMLERİNE ETKİSİ: GELİRİ OLMAYAN GENÇ BİREYLER ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Elif BEZİRGAN¹

Gönderim tarihi: 30.04.2025 Kabul tarihi: 09.08.2026

Öz

Finansal okuryazarlık, hanehalkı finans yönetimi, kişisel finans yönetimi, ekonomik istikrar ile dijital finansal dünyaya adapte olabilme açısından giderek daha önemli bir konu haline gelmektedir. Bu çalışmada, hanehalkı finansal okuryazarlık düzeyinin finansal davranış türleri arasında yer alan materyalist tüketim, borçlanma eğilimi ve kompulsif satın alma davranışı üzerinde ne gibi etkiler yarattığı belirlenmeye çalışılmıştır. Bu amaç kapsamında anket formu oluşturulmuş, kolayda örnekleme yöntemiyle ulaşılan 400 kişiye uygulanmıştır. Elde edilen sağlıklı 381 anket formu analize tabi tutulmuştur. Elde edilen veriler ışığında hanehalkı finansal okuryazarlık durumunun materyalist tüketim, borçlanma eğilimi ve kompulsif satın alma davranışı üzerinde negatif etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir. Bulgular, literatürle kıyaslanmış ve ilgili taraflar için öneriler hazırlanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Hanehalkı, Finansal okuryazarlık, Finansal davranış, Kompulsif satın alma, Materyalizm.

JEL Sınıflaması: G10, G41, G53.

THE IMPACT OF HOUSEHOLD FINANCIAL LITERACY ON FINANCIAL BEHAVIOR PATTERNS: A STUDY ON YOUNG INDIVIDUALS WITH NO INCOME

Abstract

Financial literacy is becoming an increasingly important topic in terms of household financial management, personal financial management, economic stability, and adaptation to the digital financial world. This study aims to determine the effects of household financial literacy levels on financial behavior patterns, specifically materialist consumption, borrowing tendency, and compulsive buying behavior. For this purpose, a survey was designed and administered to 400 individuals reached through convenience sampling. A total of 381 valid survey responses were analyzed. The findings indicate that household financial literacy has a negative impact on materialist consumption, borrowing tendency, and compulsive buying behavior. The findings were compared with the literature and recommendations were prepared for the relevant parties.

Keywords: Households, Financial literacy, Financial behavior, Compulsive shopping, Materialism

JEL Classification: G10, G41, G53.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Ayvalık Meslek Yüksekokulu, Pazarlama ve Reklamcılık Bölümü, Balıkesir, Türkiye.
ORCID: 0000-0003-2510-7384 elifbezirgan@hotmail.com.

1. Giriş

Finansal okuryazarlık, kişilerin finansal kararlar verebilmesi veya değerlendirebilmesi için gereken finansal bilgiyi edinme, öğrenme ve bu bilgileri etkin bir biçimde uygulama yeteneği şeklinde ifade edilmektedir (Lusardi ve Mitchell, 2014: 2). 21. yüzyılda küresel düzeyde temel bir yaşam becerisi olarak kabul edilen finansal okuryazarlığın geliştirilmesi, bireylerin ve toplumların finansal refahını desteklemek için önemli bir unsurdur (OECD, 2023). Özellikle gelişmiş ekonomiler, bu durumu erken fark ederek, geliştirilmesi amacıyla çeşitli adımlar atmışlardır. Çünkü bireyin finansal okuryazarlığı ailesini, ailenin okuryazarlığı yeni nesilleri ve dolayısıyla uzun vadede toplumun genelini etkileyecek önemli bir itici faktördür. Bu kapsamda aile içi mali disiplin ve finansal okuryazarlık, bireylerin gelecekteki finansal kararlarını şekillendiren önemli bir faktör olup, özellikle aile içinde yetişen genç bireylerin gelecekte sürdürülebilir bir ekonomi yönetimi gerçekleştirebilmesini sağlayacaktır.

Genç bireylerin finansal davranışları, gelecekteki ekonomik refahları üzerinde belirleyici bir rol oynamaktadır. Ancak, gelirleri olmayan gençler için finansal okuryazarlık, çoğu zaman sınırlı bilgi ve deneyimle şekillenmektedir. Aile içindeki finansal eğitim ve bilgi paylaşımı, bu bireylerin finansal karar alma süreçlerini ve tutumlarını doğrudan etkileyebilmektedir. Ailede edinilen finansal bilgiler, gençlerin harcama alışkanlıkları, tasarruf eğilimleri ve yatırım kararları gibi finansal davranış biçimlerini şekillendirirken, aynı zamanda finansal bağımsızlıklarını kazanma yolunda önemli bir temel oluşturmaktadır. Ayrıca aile içinde kazanılan finansal okuryazarlık, bireyleri, gelecekteki materyalist ve kompulsif satın alma ile aşırı borçlanma gibi olumsuz finansal davranışlardan koruyacaktır. Özellikle günümüz dünyasının gençlerini etkilediği düşünülen materyalizm ve ilintili olduğu düşünülen kompulsif satın alma (Yaman ve Özkoç, 2023) gençler üzerinde olumsuz etkiler oluştururken, yine bununla birlikte gençler arasında özellikle kredi kartı kullanımına bağlı borçlanmanın arttığı görülmektedir. TÜİK'in 2023 yılı verilerine göre konut alımı ve konut masrafları dışında borç veya taksit ödemesi olanların oranı %58'dir (TÜİK, 2024). Bu veriye göre toplumun yarısından çoğu borçlu durumdadır. Gelire sahip olan bireylerin makul seviyelerde borçlanması doğru bir finansal davranış olarak tanımlanırken, geliri olmayan bireylerin borçlanması sonraki dönemlerde kendileri açısından telafisi mümkün olmayan kayıplara yol açabilecektir. Bu durum, henüz düzenli geliri bulunmayan gençlerin aile içinde edindikleri finansal bilgi ve davranışların incelenmesini gerekli kılmaktadır.

Bu çalışmada, henüz geliri olmayan öğrencilik dönemindeki genç bireylere odaklanılmıştır. Gençlerin aile içerisinde aldıkları hanehalkı finansal okuryazarlık durumlarının bazı olumsuz kabul edilen finansal davranışları nasıl etkilediği bu çalışmanın ana temasını

oluşturmaktadır. Bu kapsamda olumsuz finansal davranışlar olarak çalışmada materyalizm, borçlanma eğilimi ve kompulsif satın alma davranış değişkenleri bağımlı değişken olarak ele alınmış, hanehalkı finansal okuryazarlığın üç değişken üzerindeki etkisi incelenmiştir. Ortaya çıkan nedensellik ilişkilerine bağlı olarak araştırmacılara ve politika yapıcılara çeşitli öneriler geliştirilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde, ele alınan değişkenlerin kavramsal çerçevesi literatür bağlamında sunulmuştur. Üçüncü bölümde araştırmanın yöntemine yer verilmiş, değişkenler arası nedensellik ilişkilerinin belirlenmesine yönelik oluşturulan yapısal eşitlik modellemesi sonucunda elde edilen bulgular ise dördüncü bölümde ele alınmıştır. Beşinci ve son bölümde ise elde edilen bulgulara ilişkin olarak sonuç, tartışma ve önerilere yer verilmiştir.

2. Kavramsal Çerçeve

Davranışsal finans, finansal kararlar alırken insanların davranışlarını inceleyen bir alandır. İnsanların finansal davranışlarının doğru olup olmadığı, hem bireysel içsel faktörler hem de dışsal etkilerle şekillenmektedir. Bu davranışlar, bireyin özgüveni, motivasyonu, öğrenme tarzı, kişiliği ve öz değeri gibi içsel faktörlerden kaynaklanabilir. Ayrıca, kültür, sosyal sınıf, sosyal gruplar, referanslar ve aile gibi dışsal faktörler de finansal davranışları etkileyen önemli unsurlardır. Bu çalışmada, dışsal faktörler arasında yer alan ailenin bireyin finansal davranışı üzerindeki etkisi incelenmektedir. Bu kapsamda genellikle ebeveynlerin tutum ve davranışlarıyla şekillenen ve aile içerisinde öğrenilen hanehalkı finansal okuryazarlığın, negatif finansal davranışlar arasında değerlendirilen borçlanma eğilimi, materyalizm ve kompulsif satın alma davranışları ile olan ilişkisi incelenmiştir.

2.1. Finansal Okuryazarlık

Finansal okuryazarlık, bireylerin para yönetimi, yatırım, borçlanma ve tasarruf gibi finansal konularda bilgi sahibi olmalarını ve bu bilgileri doğru kararlar alarak kullanabilmelerini sağlayan önemli bir beceridir. Birçok kaynakta bu kavram finansal bilgiyle eşanlamlı olarak kabul edilmektedir (Hilgert vd., 2003; Lusardi ve Mitchell, 2011; Bucher-Koenen vd., 2016).

Remund (2010), finansal okuryazarlığın çeşitli tanımlarını ortaya koymuş ve bu tanımları beş ana kategori altında toplamıştır (Akt: Kılıç vd., 2015: 130):

- i. Finansal terimler hakkında bilgi sahibi olma,
- ii. Finansal terimler üzerine etkili bir şekilde iletişim kurabilme,
- iii. Kişisel finansal yönetim yetkinliği,

iv. Doğru finansal kararlar alma yeteneği,

v. Gelecek finansal gereksinimler için etkili planlama yapabilme yeteneği.

Finansal okuryazarlık, bireyin kendisi ve ailesi için yeterli finansal bilgi ve davranışlara sahip olması şeklinde de ifade edilmektedir. Örneğin, finansal okuryazar bir kişi hisse senedi analizinde uzman olmasa bile en azından hisse senedinin ne anlama geldiğini ve tahvilden farkını bilmelidir (Bozçelik, 2019: 59). Finansal bilgi seviyesi, tutumlar ve davranışlar, kişinin finansal okuryazarlık düzeyini belirleyen temel unsurlardır. Bir bireyin başlangıç seviyesinde finansal okuryazar olabilmesi için, basit ve bileşik faiz, paranın zaman değeri, enflasyon-faiz ilişkisi ile risk ve getiri gibi temel finansal kavramları anlaması beklenmektedir. Ayrıca, finansal tutum ve davranışlar, bireylerin harcama ve birikim yapma gibi parasal kararlarını şekillendirir. Örneğin, geleceği konusunda endişeleri olan bireylerin, geleceği konusunda kaygı duymayanlara kıyasla harcama ve birikim alışkanlıkları farklılık gösterecektir (Alkaya ve Yağlı, 2015: 586).

Finansal okuryazarlığı yüksek olan bireyler, paralarını daha etkili bir şekilde yönetir, birikim yapar ve bu birikimlerini en iyi şekilde değerlendirirler. Bu sayede, emeklilik fonları, yatırım hesapları gibi araçlar aracılığıyla finansal dünyaya dahil olurlar. Bu şekilde ifade edildiğinde finansal okuryazarlık, genellikle finansal dünyanın hedeflerine katkı sağladığı için daha çok finans sektörünün ilgisini çekmektedir. Ancak finansal okuryazarlık, toplumsal ve bireysel anlamda önemli işlevleri yerine getiren bir beceri olarak da büyük bir öneme sahiptir (Güvenç, 2017: 936).

Finansal okuryazarlık konusunda yapılan çeşitli çalışmalar, finansal okuryazarlığın bireylerin ekonomik refahı üzerindeki önemli etkilerini ortaya koymuştur. Lusardi ve Mitchell (2014), finansal okuryazarlığın bireylerin tasarruf etme, yatırım yapma ve borçlanma gibi finansal davranışlarını nasıl şekillendirdiğini ve bu eksikliğin ekonomik sonuçlarını tartışarak, finansal eğitim programlarının önemini vurgulamıştır. Mandell (2008) ise genç yetişkinlerin finansal okuryazarlık düzeylerini inceleyerek, okulda verilen finansal eğitimlerin, gençlerin finansal davranışlarını iyileştirmede etkili olduğunu ortaya koymuştur. OECD'nin finansal okuryazarlık üzerine gerçekleştirdiği pilot çalışma da, farklı ülkelerdeki bireylerin finansal bilgi düzeylerini değerlendirerek, finansal okuryazarlık seviyelerinin artırılmasına yönelik politika önerileri sunmuştur (Atkinson ve Messy, 2012). Joo ve Grable (2004) ise finansal memnuniyeti etkileyen faktörleri araştırarak, finansal okuryazarlık ile bireylerin genel memnuniyet düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olduğunu bulmuşlardır. Xu ve Zia (2012) dünya genelindeki finansal okuryazarlık seviyelerini incelediği çalışmalarında, finansal okuryazarlığın artırılmasına yönelik eğitim ve farkındalık programlarının önemini vurgulamışlardır. Hastings vd., (2013), finansal okuryazarlık eğitimlerinin bireylerin ekonomik

sonuçları üzerinde önemli bir etkisi olduğunu ve tasarruf oranları, borçlanma alışkanlıkları ve emeklilik planlaması gibi konularda olumlu gelişmelere yol açtığını belirtmişlerdir. Bu çalışmalardan elde edilen bulgular, finansal okuryazarlık eğitiminin bireylerin finansal kararlarını iyileştirme ve ekonomik refahlarını artırma açısından kritik bir rol oynadığını göstermektedir. Çalışmalarda genel olarak bireyin finansal bilgi düzeyinden hareketle finansal okuryazarlığı belirlenmeye çalışılmıştır (Mandell, 2008; Xu ve Zia, 2012; Lusardi ve Mitchell, 2014). Bu çalışmada ise finansal okuryazarlık kavramı hanehalkı açısından değerlendirilmektedir. Bu sayede, ailenin borçlanma, tasarruf etme, harcama gibi finansal davranışlarının bireyin finansal davranışlarına yansımalarının neler olduğunun tespit edilmiş olacak ve finansal okuryazarlık çalışmalarına yeni bir bakış açısı kazandırılacaktır.

2.2. Materyalizm

Materyalizm, bir kişinin sahip olduğu eşyaların statü göstergesi olarak önemli olduğunu ve bu sahipliğin ona mutluluk verdiğini ifade eden bir kavramdır (Podoshen ve Andrzejewski, 2012). Materyalizmin finansal davranışlar üzerindeki etkisi, çoğunlukla, kişinin harcama yaparken düşünmeden hareket etmesine ve sonuçları göz önünde bulundurmadan dürtüsel alışveriş yapmasına bağlı olarak olumsuz bir şekilde şekillenebilmektedir (Nye ve Hillyard, 2013). Çalışmalar, materyalizmin yalnızca bireysel bir özellik değil, aynı zamanda toplumda daha yüksek bir statüye sahip olmanın bir göstergesi olarak ürün edinmenin de önemli bir rol oynadığını göstermektedir (Richins ve Dawson, 1992: 305; Aslay vd., 2013). Bununla birlikte çalışmalarda, materyalist bireylerin daha fazla tüketim harcaması yaptığını ve bu kişilerin finansal istikrarsızlık riski taşıdığı ifade edilmektedir. Ahuvia ve Wong (2002), materyalizmin yüksek düzeyde olduğu bireylerin finansal durumlarını daha az tatmin edici bulduklarını ve borçlanmaya daha yatkın olduklarını belirtmiştir. Benzer şekilde Karaca (2019), çalışmasında materyalist eğilimlerin anlık satın alma davranışı üzerinde etkisinin olduğu sonucuna ulaşmıştır. Şener ve Gündüzalp (2018), materyalizmin, bireylerin harcama ve borçlanma eğilimlerini etkileyen bir değer olup, materyalist eğilimleri yüksek olan kişilerin daha fazla borçlandığını çalışmalarında tespit etmişlerdir. Aynı zamanda materyalizmin, yaşam memnuniyetini olumsuz etkileyerek aşırı harcama ve finansal sıkıntılara yol açtığı da belirtilmiştir. Belk (1984) yaptığı çalışmada, materyalizm ile mutluluk arasında negatif bir ilişki olduğunu öne sürmüştür. Kasser ve Ahuvia (2002) ise materyalist değerlere sahip bireylerin, kendini gerçekleştirme, mutluluk ve yaşamla bağlılık gibi duygusal durumlarının düşük olduğunu, ayrıca anksiyete gibi fiziksel rahatsızlıklarla daha fazla karşılaştıklarını ve bu kişilerin endişeli ve mutsuz olduklarını belirtmişlerdir.

Literatürde yer alan çalışmalarda daha çok materyalizm kavramının diğer değişkenler üzerindeki etkisi tespit edilmeye çalışılmıştır (Kasser ve Ahuvia, 2002; Ahuvia ve Wong,

2002; Şener ve Gündüzalp, 2018; Karaca, 2019). Bu çalışmada ise materyalizm bağımlı değişken olarak ele alınmış, hanehalkı finansal okuryazarlık durumunun materyalizm üzerinde ne gibi etkilere sahip olduğu incelenmiştir.

2.3. Borçlanma Eğilimi

Borçlanma eğilimi, bireylerin finansal ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla dış kaynaklardan (genellikle kredi veya borç) faydalanma eğilimidir ve bu davranış, kişilerin ekonomik kararlarını ve yaşam kalitelerini etkileyebilecek önemli bir finansal davranış biçimi olarak değerlendirilmektedir. Borçlanma, hanehalklarının harcama yapmalarını kolaylaştıran, genç ailelerde gelecekte gelir artışı beklentisi oluşturarak, gelirlerinden fazla harcama yapmalarına neden olan bir araçtır. (D'Alessio ve Lezzi, 2013:3; Akt: Şener ve Gündüzalp, 2018: 38). Ancak borçlanma, faydaları yanında ciddi zararları olabilecek bir finansal davranıştır. Geliri oranında borçlanmayan bireyler ileride borçlarını ödeme sıkıntısı ile karşı karşıya gelebilecektir. Borç ödeme sorunu yaşayan bireylerin ekonomik, sosyal ve psikolojik sorunlar yaşamaları kaçınılmazdır. Ödenemeyen borçlar, icra ve haciz gibi yaptırımlara neden olarak bireyin ekonomik güvenliğini tehdit ederken, sosyal ve psikolojik açıdan kişinin ruh sağlığını olumsuz etkileyerek ailevi ve sosyal birtakım sorunlar yaşamasına etki edebilmektedir.

Literatürde borçlanma eğilimine etki eden faktörlerin belirlenmesine yönelik çeşitli araştırmalar bulunmaktadır. Watson (2003) çalışmasında materyalizm ile borçlanma arasındaki ilişkiyi incelemiş, yüksek materyalist eğilimlere sahip kişilerin, özellikle lüks harcamalar için daha fazla borçlanma eğilimi gösterdiklerini ve tasarruf yapmayı sık sık ertelediklerini ortaya koymuştur. Güler ve Tunahan (2017), hanehalkının finansal okuryazarlık düzeyinin bireylerin borçlanma ve tasarruf davranışına etkisini incelemişler, hanehalkının finansal okuryazarlık düzeyinin bireylerin tasarruf davranışına etkisi olmasına rağmen borçlanma davranışı üzerinde herhangi bir etkisi olmadığını belirlemişlerdir. Literatürde borçlanma kavramını çeşitli demografik değişkenlere göre inceleyen çalışmalar da yer almaktadır. Bu çalışmalarda cinsiyet ile borçlanma arasında önemli bir bağ olduğu ve erkeklerin kadınlara göre daha fazla borçlanma eğiliminde olduğu belirtilmektedir. Lusardi ve Tufano, (2009) tarafından ise kadınların finansal okuryazarlık düzeylerinin erkeklere kıyasla daha düşük olduğu ve erkeklerin borçlanma eğiliminin daha az olduğu ifade edilmektedir (Lusardi ve Tufano, 2009). Theodos ve diğerlerinin (2014) çalışmasında ise kadınların erkeklere göre finansal riskten daha fazla kaçındığı, daha çok kredi kartı kullandığı, kredi kartı borçlarını düzenli ödediği, ancak tasarruf alışkanlıkları açısından cinsiyetler arasında anlamlı bir fark bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır (Ünal ve Düger, 2011). Güler ve Tunahan (2017), finansal okuryazarlık düzeyi ile demografik özellikler (gelir dışında) arasında anlamlı bir ilişki olduğunu öne sürmektedir.

Bu çalışmada hanehalkı finansal okuryazarlık durumunun borçlanma eğilimi üzerindeki etkisi incelenmektedir. Çalışmanın hem geliri olmayan genç bireylerin borçlanma eğilimlerine karşı olan tutumlarının belirlenmesi açısından hem de hanehalkı finansal okuryazarlığın borçlanma eğilimi üzerindeki etkisinin neler olduğunun belirlenmesi açısından literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

2.4. Kompulsif Satın Alma Davranışı

Kompulsif tüketim, bireylerin stres, kaygı veya depresyon gibi olumsuz duygusal durumlarla başa çıkmak için aşırı harcama yapması şeklinde ifade edilmektedir. Burada önemli olan, bireyin bir ürün veya hizmet alma amacından ziyade, satın alma sürecinde yaşadığı haz duygusudur. Kompulsif tüketiciler, alışveriş anında kısa süreli bir rahatlama hissetse de, sonrasında genellikle pişmanlık duymaktadırlar (Yiğit ve Govdere, 2021: 716). Kompulsif satın alma davranışında, tüketiciler ihtiyaç duymadıkları ya da maddi olarak karşılayamayacakları ürünleri alırlar. Bu durum, tüketici davranışları bağlamında, hoşnutsuz yaşam deneyimlerini, içsel eksiklikleri veya olumsuz duyguları satın alma yoluyla telafi etmeye çalışan bireyler için bir tepki mekanizması olarak tanımlanmaktadır (Gupta, 2013: 44).

Kompulsif satın alma psikoloji, pazarlama ve son dönemlerde finans araştırmacıları tarafından incelenen bir konudur. Bu kavram pazarlama yazınında sıklıkla faydacı ve hedonik tüketim ile birlikte ele alınmaktadır. Tokgöz (2019) çalışmasında kompulsif satın almayı tetikleyen durumları faydacı ve hedonik tüketim açısından değerlendirilmiştir. Okutan vd. (2013), çalışmasında yine aynı şekilde hedonik tüketim ile kompulsif satın alma arasındaki ilişkiye yer vermiştir. Korur ve Kimzan (2016) kompulsif satın almanın pişmanlık ile olan ilişkisini incelemiştir. Davranışsal finans açısından ise kavramın kredi kartı kullanımı ve borçlanma eğilimi gibi değişkenlerle birlikte değerlendirildiği görülmektedir. Finansal açıdan kompulsif satın alma davranışının incelendiği araştırmalarda genellikle kompulsif satın almaya etki eden davranışsal faktörler incelenmiştir. Arslan (2015) çalışmasında kredi kartı kullanımının kompulsif satın alma üzerindeki etkisini incelemiştir. Kaderli ve diğ. (2017) paraya ve kredi kartına yönelik tutum ile materyalizmin kompulsif satın alma üzerindeki etkisini incelemişlerdir.

Bu araştırmada kavram, bağımlı değişken olarak ele alınacaktır. Hanehalkı finansal okuryazarlığın olumsuz bir finansal davranış olarak değerlendirilen ve bireyleri finansal sorunlarla karşı karşıya getirme potansiyeline sahip olan kompulsif satın alma davranışı üzerindeki etkisi bu çalışma kapsamında incelenmektedir. Bu çerçevede çalışma, kompulsif satın alma davranışını bireysel olarak açıklamanın yanında, hanehalkı finansal okuryazarlık düzeyinin

bu davranış üzerindeki etkisini ve davranış ile olan ilişkisini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu sayede konu ile ilgili literatüre özgün bir katkı sunulmaktadır.

2.5. Araştırma Modeli ve Hipotezler

Finansal okuryazarlık konusunda yapılan çeşitli çalışmalar, finansal okuryazarlığın bireylerin ekonomik refahı üzerindeki önemli etkilerini ortaya koymuştur. Lusardi ve Mitchell (2014), finansal okuryazarlığın bireylerin tasarruf etme, yatırım yapma ve borçlanma gibi finansal davranışlarını nasıl şekillendirdiğini ve bu eksikliğin ekonomik sonuçlarını tartışarak, finansal eğitim programlarının önemini vurgulamıştır. Mandell (2008) ise genç yetişkinlerin finansal okuryazarlık düzeylerini inceleyerek, okulda verilen finansal eğitimlerin, gençlerin finansal davranışlarını iyileştirmede etkili olduğunu ortaya koymuştur. OECD'nin finansal okuryazarlık üzerine gerçekleştirdiği pilot çalışma da, farklı ülkelerdeki bireylerin finansal bilgi düzeylerini değerlendirerek, finansal okuryazarlık seviyelerinin artırılmasına yönelik politika önerileri sunmuştur (Atkinson ve Messy, 2012). Joo ve Grable (2004) ise finansal memnuniyeti etkileyen faktörleri araştırarak, finansal okuryazarlık ile bireylerin genel memnuniyet düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olduğunu bulmuşlardır. Xu ve Zia (2012) dünya genelindeki finansal okuryazarlık seviyelerini incelediği çalışmalarında, finansal okuryazarlığın artırılmasına yönelik eğitim ve farkındalık programlarının önemini vurgulamışlardır. Son olarak, Hastings vd., (2013), finansal okuryazarlık eğitimlerinin bireylerin ekonomik sonuçları üzerinde önemli bir etkisi olduğunu ve tasarruf oranları, borçlanma alışkanlıkları ve emeklilik planlaması gibi konularda olumlu gelişmelere yol açtığını belirtmişlerdir. Xu vd. (2022), finansal okuryazarlığın hanehalkı finansal davranışları üzerinde güncel, uzun dönemli ve dinamik etkiler oluşturduğunu belirlemişlerdir. Sinnewe ve Nicholson (2023) ise genç yetişkinlerde öznel finansal okuryazarlık ile finansal konulara katılımın daha sağlıklı finansal karar alma davranışlarıyla ilişkili olduğunu ortaya koymuşlardır.

Bu çalışmada finansal okuryazarlık konusu hanehalkı finansal okuryazarlık çerçevesinde incelenecektir. Çalışmada hanehalkı finansal okuryazarlık düzeyinin materyalizm, borçlanma eğilimi ve kompulsif satın alma davranışı üzerindeki etkileri incelenecektir. Literatürde bu değişkenlerin birlikte ele alındığı çalışmalar bulunmaktadır. Güler ve Tunahan (2017), hanehalkının finansal okuryazarlık düzeyinin bireylerin borçlanma ve tasarruf davranışına etkisini incelemişlerdir. Yazarlar, hanehalkı finansal okuryazarlık düzeyinin borçlanma davranışı üzerinde bir etkisinin olmadığını tespit etmişlerdir. Yaman ve Özkoç (2023), finansal okuryazarlık, materyalizm ve kompulsif satın alma davranışının borçlanma üzerindeki etkilerini araştırmışlardır. Çalışmada yazarlar borçlanma eğilimini bağımlı değişken olarak kullanılmıştır. Bu çalışmada ise finansal okuryazarlık bağımsız değişken, materyalizm,

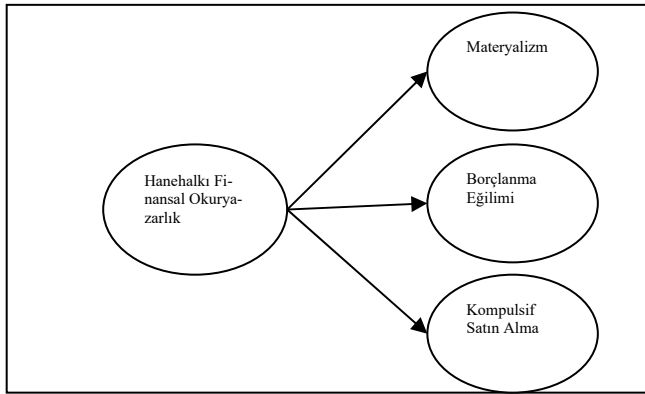
borçlanma eğilimi ve kompulsif satın alma davranışı bağımlı değişken olarak ele alınmaktadır. Khan ve diğ. (2024), Umman’da gerçekleştirdikleri çalışmada hanehalkı finansal okuryazarlığın materyalizm, borçlanma eğilimi ve kompulsif satın alma davranışı üzerinde negatif etkilere sahip olduğunu tespit etmişlerdir. Literatürde yer alan çalışmalardan hareketle oluşturulan araştırma hipotezleri ve araştırma modeli şu şekildedir:

H1: Hanehalkı finansal okuryazarlığın materyalizm üzerinde anlamlı ve negatif bir etkisi vardır.

H2: Hanehalkı finansal okuryazarlığın borçlanma eğilimi üzerinde anlamlı ve negatif bir etkisi vardır.

H3: Hanehalkı finansal okuryazarlığın kompulsif satın alma üzerinde anlamlı ve negatif bir etkisi vardır.

Şekil 1: Araştırma modeli

3. Yöntem

Bu araştırma değişkenler arasındaki neden sonuç ilişkilerini ortaya koymayı amaçlayan nicel bir araştırmadır. Nicel araştırma sayısal verilerin çözümlenmesiyle sosyal olayların keşfedilmesini sağlayan araştırmalardır. Bu araştırma da keşifsel türde bir araştırma özelliğine sahiptir. Araştırmada verilerin toplanması anket formu aracılığıyla gerçekleştirilmiştir.

3.1. Örneklem, Veri Toplama ve Verilerin Analizi

Araştırmanın evrenini henüz geliri olmayan üniversite öğrencileri oluşturmaktadır. Bu kapsamda Balıkesir İlinin Ayvalık ve Burhaniye ilçelerinde öğrenim gören yükseköğretim öğrencileri arasından tesadüfi olmayan örnekleme yöntemlerinden olan kolayda örnekleme

yöntemi ile 400 kişiye ulaşılmıştır. Araştırmada veri toplama anket formu aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Anket formu katılımcıların demografik özelliklerini kapsayan sorular ve araştırmanın değişkenlerini kapsayan 1=Kesinlikle katılmıyorum- 5=Kesinlikle katılıyorum şeklinde sıralanan 5'li Likert tipi ölçek ifadelerinden oluşmaktadır. Anket formunda yer alan ve araştırma modelinde kullanılan finansal okuryazarlık ölçeği; Şahin ve Barış (2017) ve Khan ve diğ. (2024)'nin çalışmalarından yararlanılarak oluşturulmuştur. Materyalizm ölçeği, borçlanma eğilimi ölçeği ve kompulsif satın alma ölçeği ise Khan ve diğ. (2024) çalışmasında kullandığı ifadeler ile uzman görüşü sonucunda belirlenen ifadelerden oluşmaktadır. İlk olarak Khan ve diğ. (2024)'nin ölçek soruları Türkçe'ye çevrilmiş, anlam kaybı yaşanan cümleler konu uzmanlarına danışılarak Türkçe'ye uyarlanmıştır. Daha sonra çalışmada yer alan ölçek ifadeleri literatür kapsamında değerlendirilmiş, uzman görüşü neticesinde ifadelerin bir kısmı ölçekten çıkarılarak yerlerine yeni ifadeler eklenmiştir.

Bu araştırma, Balıkesir Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırmaları Etik Kurulunun 28.03.2025 tarihli ve 2025/03-57 sayılı kararı doğrultusunda etik açıdan uygun bulunmuştur. Etik kurul onayının ardından veriler, Mart-Nisan 2025 döneminde katılımcılarla yüz yüze görüşülerek uygulanan anket formu aracılığıyla toplanmıştır. 400 katılımcıya uygulanan anketlerden elde edilen veriler, uç değer analizlerine tabi tutulmuş ve bu analizler sonucunda, araştırma sonuçlarını olumsuz etkileyebilecek 19 anket formu tespit edilmiştir. Bu nedenle, söz konusu anketler analiz dışı bırakılmıştır. Sonuç olarak, yapılan analizler 381 katılımcının verileriyle gerçekleştirilmiştir.

Araştırma sürecinde verilerin toplanması ve dijital ortama aktarılması sağlanarak, SPSS ve AMOS istatistiksel analiz programları kullanılmıştır. Elde edilen veriler, araştırma modelini değerlendirebilmek amacıyla çeşitli analiz teknikleriyle incelenmiştir. Bu teknikler arasında yüzde ve frekans analizleri, Cronbach Alpha güvenirlik katsayıları, açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analizleri yer almaktadır. Ayrıca, verilerin normal dağılımını ölçmek için Skewness ve Kurtosis değerleri kullanılmıştır. Araştırma modelinde yer alan değişkenler arasındaki ilişkilerin ve etki düzeylerinin belirlenmesi amacıyla yapısal eşitlik modeli (SEM) analizi uygulanmış, bu analiz ile ilgili yapısal geçerliliğin göstergeleri arasında yer alan ıraksak ve yakınsak geçerlilik ile modele ilişkin uyum iyilik değerleri sunulmuştur.

4. Bulgular

4.1. Araştırma Katılımcıların Demografik Özellikleri

Araştırma katılımcılarının demografik özelliklerinin belirlenmesi için çeşitli sorular yöneltilmiştir. Bu sorular cinsiyet, medeni hal, gelir durumu ve yaş'tır. Araştırmaya toplam 381 kişi dahil edilmiştir.

Tablo 1: Katılımcıların Demografik Özellikleri

Demografik unsurlar	Yüzde
Cinsiyet	
Erkek	% 48,2
Kadın	% 51,8
Medeni Hal	
Evli	%1,3
Bekar	%98,7
Gelir Durumu	
Gelirim var	%2,2
Gelirim yok	%97,8
Yaş	19.1 ortalama

Araştırmaya katılan katılımcıların % 51,8'i kadınlardan % 48,2'si erkeklerden oluşmaktadır. Medeni duruma bakıldığında ise %98,7'sinin bekar olduğu görülmektedir. Katılımcıların yaş ortalaması 19.1 olarak tespit edilmiştir. Katılımcılar gelir düzeylerine göre değerlendirildiğinde, % 97,8'inin herhangi bir gelire sahip olmadığı, % 2,2'sinin gelire sahip olduğu görülmektedir. Gelire sahip olan katılımcılar düzenli bir işte çalışmadıklarını, mevsimsel olarak nadiren gündelik işlere katıldıklarını beyan etmişlerdir.

4.2. Açıklayıcı Faktör Analizi Sonuçları

Araştırmada kullanılan ölçeklere yönelik olarak açıklayıcı faktör analizi uygulanmıştır. Açıklayıcı faktör analizinden önce ölçeğin faktör analizine uygunluğu test edilmiştir. Bunun için ilk olarak anket verilerinin normal dağılıp dağılmadığı incelenmiştir. Normallik varsayımının gerçekleşebilmesi için basıklık ve çarpıklık değerlerinin +1,50 ve -1,50 değerleri arasında olması gerekmektedir (Tabachnick ve Fidel, 2013). İfadelere yönelik değerlerin tümü sınır değerler içerisinde yer almaktadır. Ayrıca ölçeğin güvenilirlik değeri 0,90'dır. KMO değeri 0,937 olarak tespit edilmiştir.

Ön koşul testleri sonrasında ölçeğe açıklayıcı faktör analizi uygulanmıştır. Analiz neticesinde 4 faktör elde edilmiştir. Bu faktörler referans kaynakta yer alan şekliyle finansal okuryazarlık (1), materyalizm (2), borçlanma eğilimi (3) ve kompulsif satın alma (4) olarak isimlendirilmiştir. 4 faktörün toplam açıklanan varyansı 71,73'tür. Toplam 24 ifadeden oluşan ölçekte yer alan 2 soru iki faktöre yüklenmesi ve düşük communalitis değerine sahip olmasından dolayı ölçekten çıkarılmıştır.

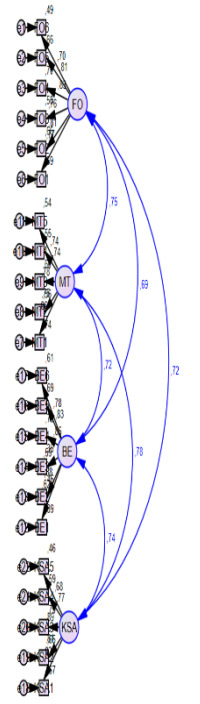
4.3. Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları

Ölçeğe yönelik gerçekleştirilen açıklayıcı faktör analizi sonucunda 24 olan ifade sayısı 22 ifadeye düşmüş ve bu şekliyle ölçeğe doğrulayıcı faktör analizi uygulanmıştır. Açıklayıcı faktör analiz sonucunda ortaya çıkan dört faktöre yönelik gerçekleştirilen doğrulayıcı faktör analizi neticesinde yapı geçerliliği sağlanmış ve dört faktör yeterli değerlere ulaşmıştır. Doğrulayıcı faktör analizine yönelik analiz çıktıları Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2: Ölçeğe Yönelik Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları

Faktörler	Önergeler	Std. Yüklr
Hanehalkı Finansal Okuryazarlık	Tasarruf yapmak bir aile için çok önemlidir	0,82
	Ailenin harcama öncelikleri herkes tarafından bilinir	0,81
	İyi bir aile bütçesi, ailenin mali yönetimi için çok önemlidir	0,73
	Aile büyük satın alımlar için geliri ölçüsünde borçlanabilir	0,72
	Borç ve/veya fatura ödemelerimiz zamanında yapılır	0,72
	Aile içerisinde herkesin harcama limitleri bellidir	0,70
Materyalizm	Sahip olduğum her şey yaşamdaki başarı düzeyimin önemli bir göstergesidir	0,78
	Başkalarının hayranlığını kazanan eşyalara sahip olmaktan memnuniyet duyarım	0,74
	Lüks konutlara, otomobillere ve kıyafetlere sahip olan kişilere büyük hayranlık duyuyorum	0,74
	Bir şey satın almak bana büyük tatmin sağlıyor	0,76
	Şu anda sahip olmadığım belirli mülkleri edinmek, yaşam kalitemi önemli ölçüde artıracaktır	0,80
Borçlanma Eğilimi	Kredi almak, kişinin tatmin edici bir yaşam tarzına sahip olmasını sağladığı için faydalıdır	0,78
	Bugün bir satın alma işlemi yapmanız ve ödemeyi daha sonraki bir zamana ertelemeniz tavsiye edilir	0,83
	Kredi, günümüzün vazgeçilmez bir unsurdur	0,77
	Kredi almak bir şeyler satın almak için gereklidir	0,76
	Kredi kartı size önemli imkanlar sunar	0,75
	Kredi kartı ile borçlanmak sorun yaratmaz	0,72
Kompulsif Satın Alma	Ay sonunda fazladan para kalırsa, bunları harcamak zorundayım	0,77
	Yaptığım alışverişleri başkaları tuhaf karşılıyor	0,68
	Maddi imkanım olmadığında bile alışveriş yapıyorum	0,68
	Yeterli gelirim olmasa da bilerek taksitli alışveriş yapıyorum	0,67
	Bir günümü alışveriş yapmadan geçirdiğimde kaygı hissediyorum	0,64

İyilik Uyum Değerleri: χ^2/df : 2,88, RMSEA: 0,074, SRMR: 0,069, CFI: 0,902, GFI: 0,855

Ölçeğe uygulanan doğrulayıcı faktör analizi sonucunda 22 ifade 4 boyuta ayrılmış ve bu haliyle yeterli sınır değerlerine sahip olduğu görülmüştür. Tablo 2’de gösterilen parametre değerleri incelendiğinde, yeterli faktör yüklerinin olduğu görülmektedir. Bu sonuçlar standardize edilmiş kat sayıların ideal değerlerde olduğunu göstermektedir. Ayrıca tüm model üzerine uygulanan DFA’nın uyum iyiliği değerleri incelendiğinde; SRMR değerinin (0,069) mükemmel uyum, geriye kalan bütün uyum iyiliği değerlerinin ise kabul edilebilir ($c^2/df=2,88$, RMSEA (0,074), CFI (902), GFI (0,85)) uyum iyiliği değerleri gösterdikleri anlaşılmaktadır (Scherbelleh-Engel vd., 2003). Buradan hareketle DFA sonucunda verilerin iyi bir uyuma sahip olduğu anlaşılmaktadır. Doğrulayıcı faktör analizi modelinin yapı geçerliliğinin sağlanması için uyum iyiliği değerlerinin yanı sıra ıraksak ve yakınsak geçerliliğinde sağlanması gerekmektedir. Tablo 3’te ölçeğe yönelik ıraksak ve yakınsak geçerlilik değerleri yer almaktadır.

Tablo 3: Ölçeğin ıraksak ve Yakınsak Geçerlilik Değerleri

	CR	AVE	1	2	3	4
Finansal Okuryazarlık (1)	0,788	0,592	(1)			
Materyalizm (2)	0,796	0,582	0,525	(1)		
Borçlanma Eğilimi(3)	0,752	0,505	0,569	0,698	(1)	
K.Satın Alma Davranışı (4)	0,746	0,657	0,523	0,520	0,566	(1)

Tablo 3’te araştırma modelinde yer alan tüm değişkenlerin CR değerinin 0,70’in üstünde, AVE değerlerinin ise 0,50’den yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Bu sonuçlar Fornell ve Larcker’in (1981) ifade ettiği sınır değerlerin üzerindedir. Ayrıca Fornell ve Larcker’in (1981) metodolojisinden hareketle faktörlerin kendi içerisinde birbiri ile yüksek bir ilişki göstermesi yakınsak geçerliliği (örn: Ave ve CR değerleri), korelasyon tablosunda her bir faktörün diğer faktörlerle düşük bir korelasyona sahip olması ise ıraksak geçerliliğe sahip olduğunu göstermektedir. Bu haliyle ölçeğin yapı geçerliliğine sahip olduğunu söylemek mümkündür.

4.4. Hipotezlerin Testi

Araştırma amacında belirlenen etkilerin test edilebilmesi için yapısal eşitlik modellemesi (YEM) kullanılmıştır. Araştırma modelindeki karmaşık ilişkilerin doğru bir şekilde test edilebilmesi amacıyla, öncelikle model verilerinin anlamlı ve geçerli olup olmadığına bakılmıştır. Bu değerlendirme için uyum iyiliği değerleri dikkate alınmıştır. YEM analizinin uyum iyiliği değerleri, araştırma sonuçlarının güvenilirliğini ve doğruluğunu gösteren önemli bir gösterge olarak değerlendirilmiştir ve bu değerler Tablo 4’te sunulmuştur.

Tablo 4. YEM Sonucunda Elde Edilen Uyum İyiliği Değerleri

χ^2/df	RMSEA	SRMR	GFI	CFI
2,368	0,066	0,048	0,85	0,907

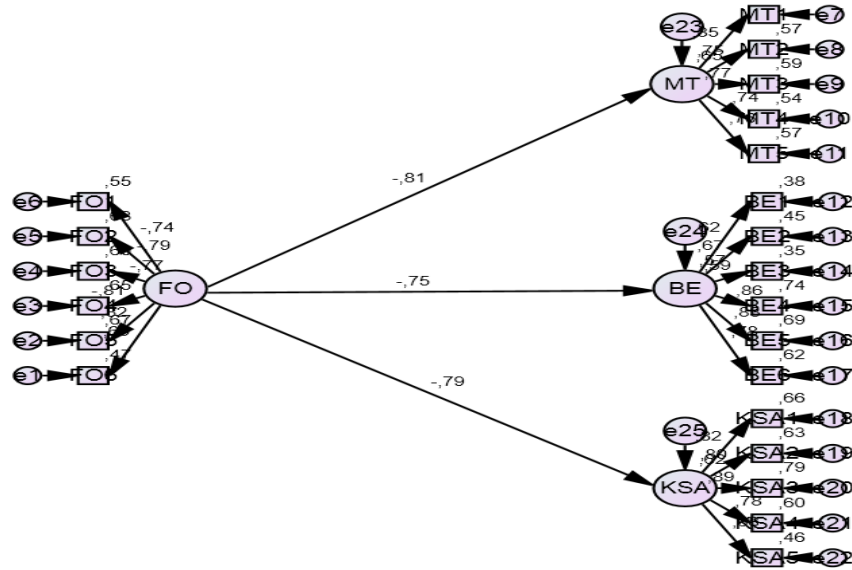
Tablo 4’de YEM sonucunda elde edilen uyum iyiliği değerleri incelendiğinde; bütün uyum iyiliği değerlerinin ise kabul edilebilir seviyede olduğu görülmektedir. χ^2/df değeri 2,368, RMSEA değeri 0,066, SRMR değeri 0,048, GFI değeri 0,85 ve CFI değerinin 0,907 olarak gerçekleştiği ve bu değerlerin ölçeğin yapı geçerliliği için yeterli uyum iyiliğine işaret ettiği söylenebilir.

Yeterli uyum değerlerine ulaşıldıktan sonra çalışmanın ana amacını oluşturan hipotez testleri gerçekleştirilmiştir. Yapısal eşitlik modeli aracılığıyla gerçekleştirilen analiz sonuçları Tablo 5’te sunulmuştur.

Tablo 5: Hipotez Testi Sonuçları

H	Yapısal İlişki	(β)	t	Hipotez Durumu
H1	Finansal Okuryazarlık – Materyalizm	-0,81	2,412*	Desteklendi
H2	Finansal Okuryazarlık – Borçlanma Eğilimi	-0,75	2,008*	Desteklendi
H3	Finansal Okuryazarlık – Kompulsif Satın Alma	-0,79	2,112*	Desteklendi

Anlamlılık: *P<0,05, **P<0,01;

Hipotez testlerine ilişkin sonuçlar: etki hipotezleri yapısal eşitlik modellemesi ile test edildiğinde, ortaya çıkan yol diyagramlarına göre finansal okuryazarlığın materyalizm, borçlanma eğilimi ve kompulsif satın alma davranışı üzerinde negatif ve anlamlı etkisinin olduğu tespit edilmiştir. Finansal okuryazarlığın materyalizm üzerindeki etkisinde Beta katsayısı -0,81, borçlanma eğilimi üzerindeki etkisinde Beta katsayısı -0,75 ve kompulsif satın alma etkisi üzerindeki beta katsayısı -0,79 olarak tespit edilmiştir. Etkiler üzerindeki t değerleri anlamlıdır ($>1,96$).

Bu doğrultuda, finansal okuryazarlık düzeyi arttıkça bireylerin daha az materyalist tutumlar sergilediği, borçlanmaya karşı daha temkinli davrandığı ve kompulsif (dürtüsel) satın alma davranışlarının azaldığı görülmektedir. Bu doğrultuda, finansal okuryazarlık düzeyindeki artış, bireylerin tüketim ve harcama davranışlarında daha bilinçli ve planlı hareket etmelerini sağladığı söylenebilir. Finansal bilgiye sahip bireyler, para yönetimi, bütçeleme ve tasarruf konularında daha yetkin olduklarından dolayı, maddi varlıkları statü göstergesi olarak görme eğilimleri yani materyalist tutumlarının daha düşük düzeyde ortaya çıktığı söylenebilir. Aynı zamanda, finansal farkındalığı yüksek bireylerin, borçlanmanın uzun vadeli etkilerini öngörebilme ve finansal riskleri değerlendirebilme becerileri daha gelişmiş olabileceğinden, borçlanmaya karşı daha temkinli ve ihtiyatlı bir yaklaşım sergileyebilecekleri ifade edilebilir. Bununla birlikte, kompulsif yani dürtüsel ve kontrolsüz satın alma davranışları da finansal okuryazarlığın artmasıyla birlikte azalma eğilimi göstermektedir. Bu durum, bireylerin yalnızca bilgi düzeyinin değil, aynı zamanda tüketimle ilişkili duygusal tepkilerinin de finansal bilinç sayesinde daha sağlıklı yönetilebildiğini göstermektedir.

5. Sonuç ve Tartışma

Finansal kararlar, çocukluktan itibaren başlayıp ömür boyu süren bir süreçtir. Tüketim, yatırım, tasarruf, borç alma veya verme gibi finansal risk içeren konular, yaşamın her aşamasında bireylerin vermesi gereken önemli kararlardır. Örneğin, çocukken harçlığın harcanması mı yoksa biriktirilmesi mi gerektiğine karar verirken bile finansal bir seçim yapılmaktadır. Bu nedenle finans, yalnızca uzmanları değil, çocuklar ve gençler dâhil herkesi ilgilendiren bir alandır (Bozçelik, 2019: 60).

Eğitimin aileden başladığı kabulünden hareketle finansal okuryazarlığın diğer beşeri unsurlar gibi aile içerisinde öğrenilmesi gereken konulardan birisi olduğunu söylemek doğru bir yaklaşım olacaktır. Aile içerisinde öğrenilen birtakım finansal davranışlar bireyin hayatı boyunca faydalanaacağı araçlar haline dönüşmektedir. Tasarruf, bütçe ve borçlanma gibi finansal davranışlar ile aile ekonomisi içerisinde karşılaşan birey, finansal özgürlüğe sahip olmasıyla birlikte bu alışkanlıkları kullanarak sağlıklı bir yaşam sürdürebilecektir.

Bu araştırmada hanehalkı finansal öğreti biçimlerinin birtakım finansal davranışlar (materyalizm borçlanma eğilimi, kompulsif satın alma davranışı) üzerindeki etkileri araştırılmıştır. Araştırma sonucunda hanehalkı finansal okuryazarlık durumunun materyalizm, borçlanma eğilimi ve kompulsif satın alma davranışı üzerinde negatif yönde anlamlı bir etkisinin bulunduğu tespit edilmiştir. Elde edilen bu sonuçlar, hanehalkı finansal okuryazarlık kapsamında değerlendirilen tasarruf yapma, harcama önceliklerinin bilinmesi, aile bütçesi ve mali yönetimi, borçlanmanın limiti ve sınırlarının herkes tarafından bilinmesi, ödemelerin tam ve zamanında yapılmasının gerekliliği gibi konularla ilgili bireylerin olumlu davranışlara sahip olmasının hanehalkını olumsuz finansal davranışlardan uzaklaştırdığı anlamını taşımaktadır.

Çalışmada, hanehalkı finansal okuryazarlık düzeyinin artışının materyalist finansal davranış üzerinde azalışa neden olduğu tespit edilmiştir. Dünya genelinde yaşanan ekonomik gelişmeler ile birlikte ailelerin refah düzeyinde artış yaşanmaktadır. Bu artışa bağlı olarak tüketim şekilleri değişmiş, ihtiyaçtan çok isteklere göre belirlenen tüketim alışkanlıkları ortaya çıkmaya başlamıştır. İnsanlar arasında maddesel sahipliğe verilen önemin artmasıyla birlikte, gösterişçi ve hazcı tüketim dönemi başlamıştır. Ancak toplumların geldiği bu nokta birtakım finansal sorunları da beraberinde getirmektedir. Yeterli finansal bilgiye veya dene-time sahip olmayan bireyler, maddeci sahiplik sorunsalına kapılarak finansal darboğaza girmektedir. Araştırma sonuçları, hanehalkı finansal okuryazarlığın bu konudaki önemine vurgu yapmaktadır.

Çalışmada ortaya çıkan bir diğer sonuç, hanehalkı finansal okuryazarlık düzeyinin artışının borçlanma eğilimi üzerinde azalışa neden olduğudur. Çalışmada borçlanma kavramı, genel olarak kredi kullanma veya taksitli alışveriş yapma olarak değerlendirilmektedir. Bireylerin kredi kullanması veya vadeli alışverişi tercih etmesi çoğu zaman ekonomik sistemin sağlıklı bir sonucudur. Ancak borçlanma, doğru bir amaç için ve uygun koşullar dahilinde yapıldığında birey ya da aile için faydalı olarak değerlendirilmektedir. Ev ve araç gibi yüksek tutarlı harcamalar gibi uzun vadede değer sağlayacak ihtiyaçlar için planlı ve gelirle orantılı bir şekilde borçlanmak doğru kabul edilmektedir. Fakat lüks tüketim ya da günübirlik ihtiyaçlar için borçlanmak uzun dönemde finansal sıkıntılara yol açabilir. Gündüzalp ve Şener (2018), hanehalkı borçluluğunun tamamen durdurulması ya da azaltılmasının gerekli olmadığını, ancak bireysel borçlanmanın aşırıya kaçtığına veya geri ödenemez bir düzeye ulaştığında, birey, aile, toplum ve ekonomik sistem için sosyal, ekonomik ve psikolojik bir sorun haline gelebileceğini ifade etmektedir. Bu kapsamda kontrolsüz yapılan harcamalar, gelirle orantılı olmayan borçlanmalar bireyi ve aileyi zor durumda bırakacaktır. Bu konuda

hanehalkı finansal okuryazarlığın önemli bir kavram olduğu bu çalışma sonuçlarıyla ortaya çıkmaktadır.

Araştırmada test edilen son hipotezde, kompulsif satın alma davranışlarının finansal okuryazarlık düzeyinin artmasıyla birlikte azalma eğilimi gösterdiği belirlenmiştir. Kompulsif satın alma, bireylerin ihtiyacı olmasa bile gereksiz harcamalar yapma eğiliminde oldukları bir davranış biçimidir. Bireyin ay sonunda fazladan parası kaldığında bunu tasarruf etme yerine harcaması, başkalarının alışverişlerini "tuhaf" karşılaması, maddi imkânları yetersiz olsa bile alışveriş yapma ve gelir düzeyiyle orantısız taksitli alışverişler yapma eğilimi gibi davranışlar, bu çalışma kapsamında değerlendirilen kompulsif satın alma biçimleridir. Hanehalkı içerisinde öğrenilen olumlu finansal davranışlar, bireyleri bu tür harcamalardan koruyacaktır. Finansal okuryazarlığın bu tür davranışları düzenleyici bir işlevi bulunmaktadır. Çalışma sonuçları hanehalkı finansal okuryazarlık düzeyinin artmasıyla birlikte, duygusal ve dürtüsel alışverişlerin azalacağını ortaya koymaktadır.

Çalışma sonuçları, literatür ile ilişkilendirildiğinde alan yazına özgün katkıların sağlandığı görülmektedir. Khan ve diğ. (2024)'nin Umman'da gerçekleştirdikleri çalışmada finansal okuryazarlığın materyalizm, borçlanma eğilimi ve kompulsif satın alma davranışı üzerinde negatif etkilere sahip olduğunu tespit etmişlerdir. Bu çalışma sonuçları Umman'da yapılan çalışma sonuçlarını destekler niteliktedir. Khan ve diğ. (2024)'nin çalışmasında en yüksek etki kompulsif satın alma üzerinde gerçekleşirken, bu araştırmada en yüksek etki materyalist tüketim üzerinde ortaya çıkmıştır. Yaman ve Özkoç (2023) finansal okuryazarlık, materyalizm ve kompulsif satın alma davranışının borçlanma üzerindeki etkisini inceledikleri çalışmada finansal okuryazarlık düzeyinin borçlanmaya ilişkin tutumu etkilemediğini tespit etmişlerdir. Bu çalışmada ise hanehalkı finansal okuryazarlığın borçlanma eğilimi üzerinde negatif bir etkisinin olduğu tespit edilmiştir. Güler ve Tunahan (2017) bu çalışmayla benzer şekilde finansal okuryazarlığı hanehalkı açısından değerlendirmişlerdir. Çalışma sonuçlarına göre hanehalkının finansal okuryazarlık düzeyinin bireylerin tasarruf davranışına etkisi olmasına rağmen borçlanma davranışı üzerinde herhangi bir etkisi olmadığı belirlenmiştir. Bu çalışmada ise Güler ve Tunahan (2017)'in bulgusunun aksine finansal okuryazarlığın borçlanma eğilimi üzerinde negatif etkisinin olduğu belirlenmiştir.

Joo ve Grable (2004), finansal okuryazarlık ile bireylerin genel memnuniyet düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olduğunu tespit etmişlerdir. Bu çalışmada ise Joo ve Grable (2004)'in çalışmasına katkı olarak finansal okuryazarlığın materyalizm, borçlanma eğilimi ve kompulsif satın alma davranışı üzerinde de etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Hastings vd., (2013), finansal okuryazarlığın çeşitli finansal davranışlar üzerinde olumlu gelişmelere

yol açtığını belirtmişlerdir. Bu çalışmada benzer şekilde hanehalkı finansal okuryazarlığın bireyleri olumsuz finansal davranışlardan koruduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Finansal okuryazarlık eğitimleri tüm ülkelerde üzerinde hassasiyet gösteren bir konu haline gelmiştir. Eğitimin aileden başladığı düşünüldüğünde, hanehalkı finansal okuryazarlık konusu ve bu yönde gerçekleştirilecek eğitimlerin önemi bu çalışma ile ayrıca ortaya koyulmaktadır. Xu ve Zia (2012), finansal okuryazarlığın artırılmasına yönelik eğitim ve farkındalık programlarının önemini vurgulamışlardır. Lusardi ve Mitchell (2014), benzer şekilde aile finansal eğitim programlarının önemini vurgulamıştır. Bu çalışma sonuçları da benzer şekilde finansal okuryazarlık eğitimlerinin aileden başlamasının gerektiğinin altını çizmektedir.

Bu çalışma sonuçları, hanehalkı finansal okuryazarlığının materyalizm, borçlanma eğilimi ve kompulsif satın alma davranışlarını azaltıcı etkisini ortaya koymuştur. Araştırma bulguları, aile içinde öğrenilen finansal okuryazarlığın bireylerin finansal davranışlarında sağlıklı kararlar almasında önemli bir faktör olduğunu göstermektedir. Bu bulgular ışığında finansal okuryazarlık eğitimlerinde ailelerin de eğitim programına alınması uzun vadede bireysel ve toplumsal finansal yapının güçlendirilmesine katkı sağlayacaktır. Hanehalkı finansal okuryazarlık konusunun, bu alanda yetki sahibi kurum ve kuruluşlarca dikkate alınması gerekmektedir. Kamu kurumlarınca ve STK'lar tarafından düzenlenen finansal okuryazarlık eğitimlerinde ailelere özel bir başlık açılması toplumsal refahın artırılması noktasında önem arz etmektedir. Ayrıca genç bireylerin finansal okuryazarlık seviyelerinin tespiti, yetersiz durumda bulunanlara yönelik politika ve stratejilerin oluşturulması, gelecek yılları teminat altına alacak uygulamalardır.

Araştırmada verilerin toplandığı örneklemin Balıkesir İlinin Ayvalık ve Burhaniye ilçelerinde öğrenim gören yükseköğretim öğrencileriyle sınırlı olması, ayrıca kolayda örnekleme yöntemiyle verilerin toplanmış olması gibi hususlar elde edilen sonuçların genelleştirilmesini engellemektedir. Ayrıca bu araştırmada, finansal okuryazarlık sadece hanehalkı düzeyinde ele alınmış, bağımlı değişkenler ise materyalizm, borçlanma eğilimi ve kompulsif satın alma davranışı ile sınırlandırılmıştır. Gelecekteki araştırmalarda hanehalkı finansal okuryazarlığın kognitif ve duygusal yanlıgılar olarak adlandırılan spekülâtif yatırım isteğı, aşırı güven yanlıgısı, kayıptan kaçınma eğilimi, risk iştahı gibi diğer finansal davranışlar üzerindeki etkisi incelenebilir.

Kaynakça

- Ahuvia, A. C., & Wong, N. Y. (2002). Personality and values based materialism: Their relationship and origins. *Journal of consumer psychology*, 12(4), 389-402. [https://doi.org/10.1016/S1057-7408\(16\)30089-4](https://doi.org/10.1016/S1057-7408(16)30089-4)
- Alkaya, A., & Yağlı, İ. (2015). Finansal okuryazarlık-f finansal bilgi, davranış ve tutum: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi İİBF öğrencileri üzerine bir uygulama. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(40).
- Arslan, B. (2015). Kredi kartı kullanımının kompulsif satın almaya etkisi. *AJIT-e: Academic Journal of Information Technology*, 6(20), 27-40. <https://doi.org/10.5824/1309-1581.2015.3.002.x>
- Aslay, F., Ünal, S., & Akbulut, Ö. (2013). Materyalizmin statü tüketimi üzerindeki etkisini belirlemeye yönelik bir araştırma. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 27(2), 43-62.
- Atkinson, A., & Messy, F. A. (2012). Measuring financial literacy: Results of the OECD/International Network on Financial Education (INFE) pilot study. <https://doi.org/10.1787/5k9csfs90fr4-en>
- Belk, R. W. (1984). "Three Scales to Measure Constructs Related to Materialism: Reliability, Validity and Relationships to Measures of Happiness", *Advances in Consumer Research*, 12(1): 291-297.
- Bozçelik, E. E. (2019). Aile bütçesinin yeni okuması: Finansal okuryazarlık. *Yeni Fikir Dergisi*, 11(23), 57-70.
- Bucher-Koenen, T., Lusardi, A. and Alessie, R.J. (2016), "How financially literate are women? An overview and new insights", GFLEC Working Paper No. 2016-1, pp. 1-37.
- D'Alessio, G. ve Lezzi, S. (2013). "Household Over-Indebtedness Definition and Measurement with Italian Data". Economic and Financial Statistics Department, Bank of Italy Occasional Paper, 149: 1-28.
- Fornell, C. ve Larcker, D. F. (1981). Structural Equation Models with Unobservable Variables and Measurement Error: Algebra and Statistics, *Journal of Marketing Research*, 382-388. <https://doi.org/10.1177/002224378101800313>
- Gupta, S. (2013). "A literature review of compulsive buying—a marketing perspective", *Journal of Applied Business and Economics*, 14, 1, 43-48.
- Güler, E., & Tunahan, H. (2017). Finansal okuryazarlık: Hane halkı üzerine bir araştırma. *İşletme Bilimi Dergisi*, 5(3), 79-104. <https://doi.org/10.22139/jobs.323261>
- Güvenç, H. (2017). Öğretim programlarımızda finansal okuryazarlık. *İlköğretim Online*, 16(3), 935-948. <https://doi.org/10.17051/ilkonline.2017.330233>

- Hastings, J. S., Madrian, B. C., & Skimmyhorn, W. L. (2013). Financial literacy, financial education, and economic outcomes. *Annu. Rev. Econ.*, 5(1), 347-373.
<https://doi.org/10.1146/annurev-economics-082312-125807>
- Hilgert, M.A., Hogarth, J.M. and Beverly, S.G. (2003), "Household financial management: the connection between knowledge and behaviour", *Federal Reserve Bulletin*, pp. 309-322.
- Joo, S. H., & Grable, J. E. (2004). An exploratory framework of the determinants of financial satisfaction. *Journal of family and economic Issues*, 25, 25-50.
<https://doi.org/10.1023/B:JEEI.0000016722.37994.9f>
- Kaderli, Y., Armağan, E. A., & Küçükkambak, S. E. (2017). Y kuşağının kompulsif satın alma davranışına etki eden faktörler üzerine bir araştırma. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 46(2), 188-210.
- Karaca, Ş., 2019, Materyalist Eğilimlerin Anlık Satın Alma Davranışına Etkisinin İncelenmesi: Üniversite Öğrencilerine Yönelik Bir Çalışma, Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi, 54(1), 243-260. <https://doi.org/10.15659/3.sektor-sosyal-ekonomi.19.03.1026>
- Kasser, T. and Ahuvia, A. C. (2002). "Materialistic Values and Well-Being in Business Students", *European Journal of Social Psychology*, 32, 137- 146.
<https://doi.org/10.1002/ejsp.85>
- Khan, M. S., Azad, I., Moosa, S., & Javed, M. Y. (2024). Do we really need financial literacy to access the behavioral dynamics of generation Z? A case of Oman. *Helikon*, 10(13). <https://doi.org/10.1016/j.helikon.2024.e32739>
- Kılıç, Y., Ata, H. A. ve Seyrek, İ.H. (2015). Finansal okuryazarlık: Üniversite öğrencilerine yönelik bir araştırma. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (66), 129-150.
<https://doi.org/10.25095/mufad.396535>
- Korur, M. G., & Kimzan, H. S. (2016). Kompulsif satın alma eğilimi ve alışveriş sonrası pişmanlık ilişkisinde kontrolsüz kredi kartı kullanımının rolü: avm müşterileri üzerine bir araştırma. *Tüketici ve Tüketim Araştırmaları Dergisi*, 8(1), 43-71.
- Lusardi, A. and Mitchell, O.S. (2011), "Financial literacy and retirement planning in the United States", *CeRP Working Paper No. 107*, pp. 1-27.
- Lusardi, A., & Tufano, P. (2009). Debt literacy, financial experiences, and overindebtedness. *NBER Working Paper Series, Working Paper 14808*.
<https://doi.org/10.3386/w14808>
- Lusardi, A., & Mitchell, O. S. (2014). The economic importance of financial literacy: Theory and evidence. *American Economic Journal: Journal of Economic Literature*, 52(1), 5-44. <https://doi.org/10.1257/jel.52.1.5>
- Mandell, L. (2008). The financial literacy of young American adults. *The jumpstart coalition for personal financial literacy*, 163-183.

- Nye, P., & Hillyard, C. (2013). Personal Financial Behavior : The Influence of Quantitative Literacy and Material Values Personal Financial Behavior : The Influence of Quantitative Literacy and. Numeracy, 6(1): Article 3. <https://doi.org/10.5038/1936-4660.6.1.3>
- OECD, (2023). OECD/INFE 2023 International survey of adult financial literacy Erişim Adresi: https://www.oecd.org/en/publications/oecd-infe-2023-international-survey-of-adult-financial-literacy_56003a32-en.html <https://doi.org/10.1787/56003a32-en>
- Okutan, S., Bora, B., & Altunışık, R. (2013). Keşifsel satın alma eğilimleri ve bu eğilimlerin plansız, kompulsif ve hedonik satın alma tarzlarıyla olan ilişkisinin incelenmesi. *Es-kışehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 8(3), 117-136.
- Podoshen, J. S & Andrzejewski, S. (2012). An Examination of the Relationship Between Materialism, Conspicuous Consumption, Impulse Buying, and Brand Royalty. *Journal of Marketing Theory and Practice*, 20(3): 319-334. <https://doi.org/10.2753/MTP1069-6679200306>
- Remund, D. L. (2010). Financial literacy explicated: The case for a clearer definition in an increasingly complex economy. *Journal of consumer affairs*, 44(2), 276-295. <https://doi.org/10.1111/j.1745-6606.2010.01169.x>
- Richins, M. L., Dawson, S. (1992), "A Consumer Values Orientation for Materialism and Its Measurement: Scale Development and Validation", *Journal of Consumer Research*, Vol.19, 303-316. <https://doi.org/10.1086/209304>
- Şahin, M., & Barış, S. (2017). Finansal okuryazarlık ve tasarruf davranışları: Kamu çalışanları üzerine bir inceleme. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(2), 77-103. <https://doi.org/10.18074/ckuiibfd.332555>
- Şener, A., & Gündüzalp, A. A. (2018). Materyalizmin borçlanma, harcama eğilimi ve yaşam memnuniyeti üzerindeki etkisi. II. *Uluslararası Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Sempozyumu Tam Metin Bildiriler Kitabı*, 2, 35-47.
- Scherbelleh-Engel, K., Moosbrugger, H., & Muller, H. (2003). Evaluating the Fit of Structural Equation Models: Tests of Significance and Descriptive Goodness-of-fit Measures. *Methods of Psychological Research Online*, 2(8), 23-74.
- Sinnewe, E., & Nicholson, G. (2023). Healthy financial habits in young adults: An exploratory study of the relationship between subjective financial literacy, engagement with finances, and financial decision-making. *Journal of Consumer Affairs*, 57(1), 564-592. <https://doi.org/10.1111/joca.12512>
- Tabachnick, B. G. & Fidell, L. S. (2013). Using multivariate statistics (Sixth Edition). USA: Pearson Education Limited.
- Theodos, B., Kalish, E., McKernan, S. M., & Ratcliffe, C. (2014). Do financial knowledge, behavior, and well-being differ by gender. *Urban Institute*, 1-8.

- Tokgöz, E., (2019). "Hedonik ve Faydacı Tüketimin Dürtüsel ve Kompulsif Satın Alma Üzerinde Etkisi" Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, sayı 35, Denizli, s. 93-108. <https://doi.org/10.30794/pausbed.402715>
- TUİK (2024). TUİK Yoksulluk ve Yaşam Koşulları İstatistikleri, 2023 Erişim Adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Yoksulluk-ve-Yasam-Kosullari-Istatistikleri-2023-53841>
- Ünal, S., & Düger, Y. S. (2011). Akademik personelin finansal gönenç hâli ile finansal davranış eğilimi arasındaki ilişkiye yönelik ampirik bir araştırma. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 1*, 213-226.
- Watson, J. J. (2003). "The Relationship of Materialism to Spending Tendencies, Saving, and Debt", *Journal of Economic Psychology*, Vol.24, 723-739. <https://doi.org/10.1016/j.joep.2003.06.001>
- Xu, L., & Zia, B. (2012). Financial literacy around the world: an overview of the evidence with practical suggestions for the way forward. *World Bank Policy Research Working Paper*, (6107). <https://doi.org/10.1596/1813-9450-6107>
- Xu, S., Yang, Z., Ali, S. T., Li, Y., & Cui, J. (2022). Does financial literacy affect household financial behavior? The role of limited attention. *Frontiers in Psychology, 13*, 906153. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.906153>
- Yaman, H., & Özkoç, H. (2023). Finansal Okuryazarlık, Materyalizm ve Kompulsif Satın Alma Davranışının Borçlanmaya İlişkin Tutum Üzerindeki Etkisinin Belirlenmesi. *Pamukkale Üniversitesi İşletme Araştırmaları Dergisi, 10*(1-Prof. Dr. Feyzullah EROĞLU Armağan Sayısı), 294-311. <https://doi.org/10.47097/piar.1274128>
- Yigit, A. G., & Govdere, B. (2021). Kompulsif satın alma davranışına genel bir bakış. *Business and Economics Research Journal*, 12(3), 717-730. <https://doi.org/10.20409/berj.2021.347>